

Tosiasioista huolenaiheisiin?

Reunahuomautuksia Risto Eräsaaren puheenvuoroon Januksessa 2/06

J. P. Roos: *VTT, professori, yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto*
j.p.roos@helsinki.fi

Janus vol. 14 (4) 2006, 424-430

Janus

Risto Eräsaari on Suomen tunnetuimpia sosiaalipoliitikkoja, jonka erikoisuutena ovat filosofistyyppiset käsitteitä ja yleisiä ilmiöitä pohittavat kirjoitukset. Hänen lukeneisuutensa onkin erittäin laajaa ja hän seuraa erityisesti saksalaista teoreettista keskustelua. Häntä kiehtovat monimutkaisuus ja siihen liittyvät uudet muoti-ilmiöt. Hän on kirjoittanut laajalti riskeistä, asiantuntijuudesta, yhteiskunnasta yleensä. Hänellä on paljon seuraajia. Itse olen lukenut hänen kirjoituksiaan aina 1970-luvun alusta lähtien, jolloin hän tuli opiskelijaksi sosiaalipolitiikan laitokselle, ja nyt varsinkin sen jälkeen kun hänet nimitettiin professoriksi yhteiskuntapolitiikan laitokselle vuonna 1995. Hänen julkaisutoimintansa on ollut varsin monipuolista. Sen pääongelma on alun alkaenkin ollut vaikeaselkoisuus, kahdessa mielessä: toisaalta aiheet ovat olleet vaikeita ja toisaalta Eräsaaren esitystapa on ollut vaikealukuista. Mielestäni tässä suhteessa on viime aikoina tapahtunut selvää edistystä.

Risto Eräsaaren kirjoitus *Janus*-lehdessä 2/2006 on yksi sarjassa samantyyppisiä tekstejä, joita Eräsaari on viime vuosina kirjoittanut. Sen ansio on, että se on poikkeuksellisen selkeä, eikä sisällä kovin monia käsittämättömiä lauseita tai sivistyssanoja. Toisaalta tämä aiheuttaa sen, että itse asiasisältö nousee etualalle. Mitä oikein on "asiantuntijuus"? Mitä Eräsaari haluaa sanoa? Miksi hän kirjoittaa aiheesta lähes loputtomasti (esim. Eräsaari 1999; 2002; 2003a; 2003b; 2004)?

Monet keskeiset käsitteet kuten "yhteiskunta", "konteksti", "konstruktio" ovat Eräsaarelle liian epäselviä ja ongelmallisia, jotta niitä voisi käyttää. Sen sijaan "asiantuntijuus" ei, yllättävää kyllä, tuota minkäänlaista vaikeutta. Toisin sanoen asiantuntijuutta ei tekstissä määritellä mitenkään, se oletetaan yleisesti tunnetuksi ja ymmärretyksi. Tekstissä ei ole myöskään yhtään konkreettista esimerkkiä siitä, millaista asiantuntijuutta (tai asiantuntijuuksia) oikein tarkoitetaan. Lopuksi mainitaan tosin "aidon asiantuntijuuden" ydinmääre, nimittäin "tarkka ja luotettava tieto" (s. 193).

Itselleni tulee mieleen lukuisia esimerkkejä. Eduskunnan valiokunnat kuuntelevat jatkuvasti "asiantuntijoita", muun muassa EU:n perustuslain yhteydessä. Tässä olisi erinomainen aineisto testata Eräsaaren kirjoituksen väittämiä. Toinen esimerkki voisi olla ilmastonmuutos. Asiantuntijat ovat jo kauan väittäneet, että ilmastonmuutos on tapahtumassa ja että se on ihmisen toiminnan seurausta. Pieni joukko asiantuntijoita on esittänyt, ettei ilmastonmuutos ole todellinen, ja jos se onkin, se ei ole ihmisen aikaansaama. Esimerkiksi Jarl Ahlbeck, ehkä tunnetuin suomalainen tämän alan "vasta-asiantuntija" (s. 190) on viime aikoina myöntänyt, että ilmastonmuutos on todellinen. Sen sijaan hän vielä kiistää ihmisen toiminnan vaikutuksen.

Älykäs suunnittelu eli ID on kolmas mainio esimerkki. Valtava enemmistö asiantuntijoista on sitä mieltä, että evoluutio on tieteellisesti todistettu ilmiö, jonka kumoaminen on äärimmäisen

”Tosiasioista...”

epätodennäköistä. Häviävän pieni joukko, lähinnä uskontoon nojautuvia tutkijoita, on sitä mieltä että Intelligent Design -teorialle pitää antaa reilu mahdollisuus (ks. Rotkirch & Roos 2006).

Neljäs, vielä äärimmäisempi esimerkki voisivat olla vaikka 9/11-salaliittoteoriat. Pieni joukko asiantuntijoita on pyrkinyt kumoamaan virallisen selvityksen siitä mitä 9. syyskuuta 2001 oikein tapahtui. Heidän mukaansa koko juttu oli Bushin hallinnon sisällä toimivien salaliittolaisten tekoa. Suomessa tähän teoriaan uskoo muutama henkilö, mutta varsinaiset alan asiantuntijat lienevät hyvin epäileviä.

Suomalaisista esimerkeistä voisin mainita vaikkapa viimeaikaisen kiistan rasvojen vaikutuksista. Valion entinen tutkimuspäällikkö pyrki lehtikirjoituksissa osoittamaan, että yleisesti hyväksytyt asiantuntijaväitteet ravintorasvojen vaikutuksista ovatkin huuhaata. Voi onkin itse asiassa ihan terveellistä, aivan niin kuin äitini uskoi. Sen sijaan suuri joukko suomalaisia asiantuntijoita on sitä mieltä, että voin rasvat ovat pahoja riskitekijöitä. Jompikumpi taho on väärässä. Olemmeko tuomittuja elämään epävarmuudessa tästäkin asiasta? Tiedän toki, että eräät tunnetut modernit sosiologit, kuten Giddens ja Beck, ovat nostaneet tämän kysymyksen esille jo kauan sitten. Ajatus siitä, että olisimme nykyään asiantuntijoiden armoilla ja että asiantuntijat taas voivat huoletta esittää päinvastaisia totuuksia, on sellainen tyypillinen kärjistyksen jono, joka ei vastaa todellisuutta, mutta jota sosiologit rakastavat. Kansalaisten on mahdollista itse yhä useammin tarkistaa asiantuntijoiden väitteitä ja silloin kun asiantuntijat esittävät keskenään ristiriitaisia väitteitä, karsiutuvat virheelliset väitteet yhä nopeammin pois keskustelusta. Kriitiikin perusfunktio on juuri karsia typeryyksiä, virheitä, liioitteluja ja silmänkääntötemppejuja.

Jos Eräsaaren väitteitä haluaisi koetella konkreettisesti, siihen olisi hyvä mahdollisuus. Hän voisi löytää erityyppisiä asiantuntijuustilanteita,

joissa asiantuntijat ovat aidosti eri mieltä ja niitä, joissa suurin osa on toista mieltä, ja epävarmuus syntyy siitä, että muutama harva vastarannan kiiski esittää vastaväitteitä. Hän voisi miettiä, miten nämä esimerkit suhtautuvat hänen yleiseen väitteeseensä siitä, että asiantuntijuus olisi jotenkin muuttunut epävarmaksi ja että asiantuntijat eivät enää tiedä mistä puhuvat (s. 182-183). Eräsaari hyödyntää tässä modernin julkisuuden tuottamaa lieveilmöitä: asiantuntijan väitteet voidaan aina kiistää ja saada osa yleisöstä epävarmaksi. Monesti tällä ei ole käytännön merkitystä: esimerkiksi 9/11-salaliittoteoriat tuskin vaikuttavat mihinkään. Mutta ilmastonmuutoksen suhteen tilanne on toinen. Jos – niin kuin on todennäköistä – ilmastonmuutoksessa kyse on enää hyvin lyhyestä ajasta, jonka aikana toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä, niin ”epäilijät” ja kaiken tiedon kyseenalaistajat ottavat valtavan riskin. Kun lämpeneminen muuttuu peruuttamattomaksi, seuraukset ovat katastrofaalisia. Epäilijät tarjoavat poliitikoille hyvän mahdollisuuden olla tekemättä mitään, tai suorastaan tehdä päätöksiä, jotka nopeuttavat ilmastonmuutosta, kuten Presidentti Bush on tehnyt (ks. myös Latour 2004, joka on puolittainen anteeksipyyntö siitä sotkusta mitä muun muassa Latour on kirjoituksillaan aiheuttanut).

Nähdäkseni Eräsaaren kirjoituksen voi tulkita niin, että se legitimoit teoreettisesti ”vastaeks-pertiisiin”, esimerkiksi ilmastonmuutoksen suhteen. Saattaa olla, että hänellä on asiasta oma kanta, mutta se jää epäselväksi. Hänen mielestään on jännittävää ja hienoa, että asiantuntijat ovat eri mieltä ja tämän erimielisyyden mahdolliset seuraukset eivät ole sinänsä huolenaihe, vaan ainoastaan seuraus yhteiskunnan ”superkompleksisuudesta”. Yhteiskunta on niin epämääräinen asia, että mistään ei voi sanoa mitään varmaa. (Yhteiskunta)tieteissä tavataan usein seuraavanlaisia argumentteja: tutkimustulokset voivat johtaa moraalisesti arveluttaviin seurauksiin, siksi niistä ei saa kirjoittaa (esimerkiksi perinnöllisyys tai älykkyys). Tämä on ristiriidassa

”Tosiasioista...”

tieteen vapauden ja objektiivisuuden kanssa. Jos siis vastaekspertiisi tuottaisi vain moraalisesti epäilyttäviä seurauksia, niin siinä ei olisi ongelmaa. Kyse on sen sijaan maailmaa koskevasta tieteellisestä selityksestä ja sen hyvin käytännöllisistä seurauksista. Pahimmassa tapauksessa ”vastaekspertit” saavat ottaa vastuun maailmanlaajuisesta katastrofista onnistuessaan vakuuttamaan poliitikot (ja median) siitä, että mitään ei kannata tehdä.

En usko, että Eräsaari itse on ajatellut, millaisia seurauksia hänen löysillä kirjoituksillaan voi olla tai mitä itse asiassa ovat johtopäätökset, joita niistä voi vetää. Hän vain näyttää rakastavan epävarmuutta ja epätietoisuutta ja ”yleiskatsauksettomuutta”. Se antaa hänelle mainion liikkumavaran. En ole myöskään nähnyt hänen ottavan kantaa yhteenkään yllä mainituista asiantuntijuusesimerkeistä. Kuitenkin sekä ympäristö- että EU-perustuslakia koskeva keskustelu kuuluvat kiinteästi yhteiskuntapolitiikan alaan. Tähän kantaaottamattomuuteen hän itse antaa vastauksen artikkelissaan: sosiaalipolitiikan professorin ei pidä ottaa julkisia kantoja, vaan hän ”informoi yksityisiä ja julkisia ajattelupiirejä asioista, joiden ratkaisemiseksi ei ole selviä sääntöjä, aikatauluja tai toimeenpanosuunnitelmia” (s. 193). Tämä on äärimmäisen poikkeuksellinen toimintamalli, jonka ongelmana on juuri se, että tällöin asiantuntijan näkemykset eivät pääse julkisen keskustelun piiriin eikä niitä voida arvostella. Onneksi kuitenkin Eräsaari myös julkaisee näkemyksiään.

Seuraavassa esitän siis reunahuomautuksia Eräsaaren tekstiin. En voi puuttua kaikkiin ongelma-kohtiin, mutta haluan osoittaa konkreettisesti, miten ongelmallisia Eräsaaren näkemykset ja tulkinnat ovat. Lukija voi tietenkin kysyä, miksi esitän nämä reunahuomautukset Januksessa, enkä suoraan Eräsaarelle. Olen toki esittänyt hänelle näitä näkökohtia suoraankin, mutta ongelmana on se, että Eräsaaren tyylillä alkaa olla jo seuraajia. Erityisesti olen huolissani Eräsaaren

vaikutuksista teoriapohjaa hakeviin tieteenaloihin, sellaisiin kuin hoitotiede tai sosiaalityö. Näissä voidaan kriittikittömästi soveltaa myös keskenään ristiriitaisia lähtökohtia (ks. Satka 2006, joka väittää ettei ole konstruktionisti vaan foucaultlainen kriittinen realisti). Eräsaaren teksti on muokattu versio hänen Pohjoismaisessa sosiaalityön konferenssissa helmikuussa 2006 pitämästään esitelmästä, jossa se sai inostuneen vastaanoton.

Aloitän omalla, (eräsaarilaisittain) ”naaiivilla” asiantuntijuuden määritelmälläni: asiantuntija on henkilö, joka tietää mistä puhuu (se siis lähtee ”aidosta” asiantuntijuudesta, jonka Eräsaarikin tunnustaa, s.193). Asiantuntijalla on myös tunnustettu asema, ts. hän ei siis voi olla pelkkä asian harrastaja, amatööri. Bourdieulaisittain asiantuntija hallitsee siis oman kenttensä tietoa kahdessa mielessä, tiedon ja vallan.

Heti artikkelin ensimmäinen lause (s. 182) ”Varsinaisesta asiasisällöstä erillään oleva ja yleisesti hyväksytty vastaus”, herättää kysymyksen. Tarkoittaako tämä sitä, että asiantuntija lausuu jostain asiasta ainoastaan ”asia on näin” tai ”asia ei ole näin”? Jos, niin asiantuntijalta yleensä edellytetään, että hän pyydettyään pystyy myös liittämään vastauksensa asiasisältöön. Missään nimessä hänen vastauksensa ei saa eikä voi olla pelkkä taikatempu tai kevyt heitto.

Eräsaari on sitä mieltä, että ”oloista tai kohteesta ei ole käytettävissä uskottavaa yleiskatsausta”. Tässä voi viitata ilmaston lämpenemistä koskevaan keskusteluun. Uskottavia yleiskatsauksia toki on, mutta jotkut ”asiantuntijat” ovat toista mieltä. Ilmeisesti Eräsaari on valmis uskomaan heihin. Hän ainakaan ei tarjoa välineitä arvioida, kumpi on oikeassa.

Hän kysyy myös ”mistä ihmeestä me ’yhteiskunnassa’ (lainausmerkit R. E.) tiedämme, että

”Tosiasioista...”

kaikki todella ovat saaneet äänensä kuuluviin tai että taustalla vaikuttanut asiantuntijanäyttö on todella ollut pätevää?” Vastaukseni on yksinkertainen: juuri tämän selvittäminen on tutkimuksen ja tutkijoiden (myös Eräsaaren) tehtävä.

”Edes yksittäisen alan keskuudessa ei ole kiistatonta näkemystä siitä, mikä on teorian, empirian, maailmankuvien normatiivisten ja moraalisten kysymysten, arkitiedon ja aikakaustietoisuuden asema ja suhteet” väittää Eräsaari (s. 183). Tämä väite pitää toki paikkansa tiettyjen yhteiskuntatieteellisten suuntausten osalta, mutta se ei pidä paikkaansa minkään varsinaisen tieteellisen tutkimusalueen kohdalla. Myös yhteiskuntatieteiden kannattaisi yrittää päästä eroon tällaisesta ikävästä tilanteesta. ”Kiistatonta” tiedettä ei voi olla, mutta kiistanalaiset asiat (esimerkiksi metodologiset kiistat) eivät sulje pois laajaa konsensusista tietealan yleiskuvasta ja periaatteista. Paradigmamuutokset eivät koskaan ole täydellisiä; tässä Kuhnin seuraajat yhteiskuntatieteissä ovat menneet pahiten metsään.

”Indeterminacy” (s. 183) ei ole määrittelemättömyyttä, vaan pikemminkin Eräsaaren suosi-maa tuloksen epämääräisyyttä. En mainitsisi tätä, ellei Eräsaarella olisi tapana harmittavan löysä (ja runsas) vieraskielisten ja sivistyssanatermien käyttö.

Samoin Bruno Latour -sitaatti (”from matters-of-fact to matters-of-concern”) on virheellinen. Eräsaari kääntää sen näin: ”kun pelkät faktat eivät pelasta, on mentävä itse asiaan!” (s. 183). Kyseessä on artikkeli *Critical Inquiry* -lehdessä, jossa Latour harmittelee sitä, miten hänen lausumiaan on voitu käsittää niin väärin, että on luultu hänen tarkoittavan, että faktoja ei ole ja että esimerkiksi ihmisen aiheuttamaa ilmaston lämpenemistä ei ole varmuudella todistettu. Latour hyökkää vahvasti tätä näkemystä vastaan ja niputtaa sen jälkeen Baudrillardin ja Bourdieun samaan salaliittoteorioiden ja huuhaan esittäjien kastiin, joita vastaan hän taistelee. Oikea kään-

nös olisi siis ”Tosiasioista huolenaiheisiin” (Latour 1994).

Sitten tulee Eräsaaren uudissana: ”eteen työnnetty asiantuntija” (s. 183), josta on kovin vaikea päätellä mitä sillä oikein tarkoitetaan. Tällaisen asiantuntijan kohdalla Eräsaaren mukaan ”evidenssiä, korrespondenssia ja representaatiota koskevat perinteiset tiedon ja totuuden säännöt eivät enää sellaisenaan ohjaa eivätkä sido”. Asiaa ei selvennä se, että Eräsaaren mukaan populaari tulkinta tälle on politiikassa tunnettu käsite ”tahtotila”. Tässä asiantuntijaksi kelpuutetaan aivan ilmeisesti henkilö, joka ei ole ”aito” asiantuntija. Tarkoittaisiko Eräsaari tällöin esimerkiksi Sarasvuota, vai jotain ”tieteellisten” horoskooppien tuottajaa? Itse asiassa oivalsin vasta aivan viime vaiheessa, että ”eteen työnnetty asiantuntija” ei ole kukaan muu kuin Eräsaari itse, jota perinteiset tiedon ja totuuden säännöt eivät enää ohjaa. Tahtotila vain vähän hämäsi.

Kun siis asiantuntijuus on näin heikoissa kanteissa, niin on löydettävä jotain muuta: ”korvaava orientaatio, mieluiten sellainen, joka on samalla kertaa tiukka ja vapauttava” (s. 187). ”Tilanteen kääntyessä sellaiseksi, ettei sitä voi havainnoida ulkopuolelta – jolloin sitä ei voi tunnistaa, mitata eikä ohjailla, jolloin ei ole olemassa ulkopuolista pistettä, josta kaikki voidaan mitata ja muuttaa, on aloitettava alusta.” Mikä on ennen ollut se ”ulkopuolinen piste”, josta kaikki (?) voi mitata ja muuttaa? Auttaisi, jos Eräsaarella olisi antaa edes yksi esimerkki tällaisesta asiantuntijatilanteesta.

Eräsaaren useaan kertaan esittämä jaottelu Bachelardia ja Deleuzea siteeraten *ensimmäiseen ja toiseen objektiivisuuteen* (s. 190) on äärimmäisen kyseenalainen. Se tarjoaa innokkaille käyttäjille juuri sellaisen keinotekoisin selitysmallin, jolla kaikenlainen hömpä voidaan perustella, tai kuten Eräsaari sanoo, tehdä salonkikelpoiseksi. ”Ensimmäinen” objektiivisuus kuvataan jonkinlaiseksi ulkopuoliseksi, uutisjutun omaiseksi, ”kylmän ulkoiseksi”, joten se ei voi

”Tosiasiosta...”

olla uskottava, eikä siinä edes pystytä kontrolloimaan virheitä tai ennakkoehtoja. ”Toinen objektiivisuus” onkin sitten toista maata. ”Siinä tapahtumaan asetetaan kuin muutokseen (?) ja muutos käsitetään askeleeksi kohti jonkin uuden luomista, eikä pelkkien historiallisten edellytysten kohteeksi. Toinen objektiivisuus voidaan tässä ymmärtää kohteen tarkasteluksi sekä sisä- että ulkopuolisuuden muodostamassa kaksoiskontekstissa”. Ei olekaan mikään ihme, sanoo Eräsaari, että tällaisesta ”vastaekspertiisistä”, ”toisesta ekspertiisistä”, ”muutosekspertiisistä”, ”refleksiivisestä asiantuntijuudesta” tai ”avoimen kontekstin asiantuntijuudesta” (rakkaalla lapsella on todella monta nimeä), ”on monilla aloilla tullut paitsi salonkikelpoista myös arkielämälle tärkeää asiantuntijuutta”. Tiedän tämän omasta kokemuksestani: tällainen kuva asiantuntijuudesta on aivan keskeisessä asemassa esimerkiksi sosiaaliryöön opetuksessa ja tutkimuksessa.

Mutta onko ”toinen” objektiivisuus mitään muuta kuin yritys objektivoida/legitimoida epämääräinen subjektiivinen tieto, eli kääntää objektiivisuuden merkitys pääläelleen? Toki on selvää, että käsitys aidosta objektiivisuudesta havainnoitsijasta riippumattomana, oikeaksi osoitettuna tietona, tuottaa yhteiskuntatieteissä erityisiä vaikeuksia, mutta se ei merkitse, että pitäisi luovuttaa. Tämän objektiivisuuspyrkimyksen korvaaminen puhtaasti subjektiivisella ja New age -tyyppisellä konstruktiolla, jolla ei ole mitään tekemistä kriittisyyden tai refleksiivisyyden kanssa, on liian helppo ratkaisu.

En voi käsitellä läheskään kaikkia Eräsaaren lyhyen puheenvuoron teemoja. Lähes joka lause vaatisi kommenttia. Kokemus esimerkiksi hahmotetaan kummallisesti joksikin joka ”yhdistää nykyhetken siitä muutosten tiimellyksessä ulosjoutuneita asioita, siinä vain epämääräisinä varjoina esiintyviä tapahtumia sekä pelkiksi sivutuotteiksi ja rinnakkaistapahtumiksi jääneistä yksityiskohtia.” Tämä kuulostaa vähän Platonin

luolavertauksesta, mutta en ole aivan varma, että Platon ymmärtäisi Eräsaarta.

Välillä tulee kuitenkin lauseita, joihin voi epäilyksittä yhtyäkin. Esimerkiksi s. 191 Eräsaari yhtyy Hans Blumenbergiin: ”Nykyhetkeä ei koskaan tule kuvata yleisenä totaliteettina, vaan aina konkreettisten ehtojen muokkaamien ongelmien tunnistamisesta saatavana tietoisuutena”. Aivan, mutta noudattaako Eräsaari tätä ohjetta? Eikö hän itse asiassa ajattele täysin päinvastoin? Heti seuraavassa lauseessa hän toteaa, että ”hallitsemattomiksi kysymyskimpuiksi paisuessaan ongelmien käsittelyyn vaaditaan usein tuonpuoleisia voimia!”

Koko kirjoituksen perusongelmana on se, että Eräsaaren viehtymys ”määrittelemättömään”, ”superkompleksiseen”, ”hallitsemattomaan”, ”monimutkaiseen”, ”ambivalenttiin”, ”monimerkityksellisyteen”, ”ratkaisumahdollisuuksien tuskalliseen kontingenssiin”, johtaa hänet itse asiassa juuri sellaiseen avoimuuteen ”luhustumisen, tuhoutumisen ja lopun ajan kertomuksien” suhteen, mistä Blumenberg varoittaa.

”Uusi” todellisuus on siis Eräsaarelle kovin hankala asia. Siitä hän on ainoastaan varma, että hänen tapaansa tulkita maailmaa ja sen muutosta ei voi ”sulkea toiminta-alan ulkopuolelle”, koska ”ei ole enää sellaista ylempää tai korkeampaa tuomaria, kaikkivoipaa totuutta, lopullisesti kiistan ratkaisevaa päätösvaltaa tai sellaista toimijaa, joka kykenisi saamaan läpi vaatimuksen, että toinen osapuoli on käsittämätön tai mahdoton”. Tämähän on tietysti totta. Tieteessä ylin tuomari tai toimija ei ole kukaan yksilö, vaan tieteellinen yhteisö. Se pystyy edelleen ratkaisemaan tällaisia kysymyksiä, tosin ajan kanssa. Juuri sen takia tarvitaan tieteellistä keskustelua. Juuri sen takia tarvitaan sitä, että joku viitsii lukea ja kyseenalaistaa ongelmallisia tekstejä. ”Ensimmäinen” objektiivisuus on olemassa ja se on merkittävästi laaja-alaisempi kuin mitä Eräsaari esittää.

”Tosiasioista...”

Eräsaari kertoo lopuksi, että ”päättämisen ja valitsemisen vaikeuden ongelman pohdinnasta meitä ei pelasta mikään”. Mutta milloin hän on itse ”päättänyt ja valinnut” niistä vaikeista ongelmista joita ympärillämme on? Milloin hän on pohtinut konkreettisesti esimerkiksi työttömyyttä, köyhyyttä, EU:n vaikutusta pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon, alkoholin aiheuttamia kasvavia ongelmia? Jos ymmärrän häntä oikein, hän ajattelee pohtivansa näiden vakavien ongelmien edellytyksiä. Se on hyvä, mutta mitä hyötyä on edellytyksistä, jos ei sano mitään itse asiasta?

Eräsaaren kirjoitus on kaikessa abstraktiudessaan ja epämääräisyydessään äärimmäisen henkilökohtainen. Siinä ollaan enemmän kuin huolissaan sellaisista ihmisistä, jotka reagoivat kielteisesti tähän sotkuisuuteen ja silmänkääntötemppeihin. Siinä valitetaan vihanpitoa eri asiantuntijoiden välillä. Siinä suositellaan asiantuntijalle ”harkitusti annosteltua epätarkkuutta”. Mitä tarkemmin sitä lukee, sitä enemmän se aukeaa eräänlaisena omaelämäkerrallisena puolustuspuheena.

Tekstin loppukaneetissa väitetään jopa, että tie-de on tällä hetkellä jonkinlaisessa ”väli- tai odotustilassa”, jossa kehittyvät uudet koodit ja muodot, joilla tieteen saavutuksia ja epäonnistumisia kommunikoidaan (s. 194). Onko siis niin, että tiede ei nykyään kykene kommunikoimaan saavutuksistaan? Kuka tahansa, joka lukee muutakin kuin pessimistisiä ja nostalgisia kuvauksia kaiken mahdollisuudesta voi todeta, että tämä ajatus on täyttää soopaa. Tieteen kommunikaatiokyky on räjähdysmäisesti parantunut. Tieteen kehitystä pystyy nykyään seuraamaan varsin lähellä sen kaikkein äärimmäistä rintamaa. Tuloksista kerrotaan hyvin lyhyellä viiveellä, ja ymmärrettävästi. Yhteiskuntatiedekin on tässä suhteessa osoittanut selviä kehityksen merkkejä.

En missään nimessä halua sulkea Eräsaaren suuta. Hän saa kirjoittaa ja julkaista mitä haluaa. Mutta toisaalta on ongelmallista, jos tällainen

teksti saa vain myöntyvää nyökyttelyä osakseen, sillä se saa myös erilaisia jäljittelijöitä, joilta puuttuu esikuvan lukeneisuus ja tieto. Eräsaari myös levittää väärää pessimismia sen suhteen, mitä tieteen keinoilla maailmasta ja yhteiskunnasta voidaan sanoa. Seuraukset tästä voivat jopa olla kohtalokkaita. Siksi olen arvostellut häntä. Mutta toivon myös, että hän pyrkii todella konkreettisesti osoittamaan mitä hänen tavastaan ajatella seuraa. Toivon, että hän esittää vaihtoehtoisia, toimivia tapoja tarkastella yhteiskuntaa (ilman lainausmerkkejä). Vain silloin voidaan todella arvioida asiaa. Tässä suhteessa onkin toivoa. Eräsaaren kirjoitukset ovat selkeytyneet niitä vastaan esitetyn kritiikin ansiosta. Ehkä jonakin päivänä saamme vielä jonkun esimerkin siitä, mitä esimerkiksi ”eteen työnnetty asiantuntijuus” on. Ja ehkä selviää sekin, mitä on ”kontingenssi”, jota Risto Eräsaari tällä hetkellä tutkii (sen sijaan orientaatiokriisin pohtiminen on jäänyt kesken). Mutta uskoakseni emme kuitenkaan tämän vuoksi elä missään ”väli- tai odotustilassa”.

Kirjallisuus

- Eräsaari, Risto (1996) Käsi, kahva ja sateenvarjo. Jyväskylä: SoPhi.
- Eräsaari, Risto & Lindqvist, Tuija & Mäntysaari, Mikko & Rajavaara, Marketta (toim.) (1999) Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Eräsaari, Risto (2002) Kuinka turvaton on riittävän turvallinen? Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätö.
- Eräsaari, Risto (2003a) Open context expertise. Yearbook of the Institute for advanced studies. Graz.
- Eräsaari, Risto (2003b) Kulttuuriasiantuntijuuden ihmettelyä. Helsingin yliopiston tutkijakollegium, Teach-in. [online]. (www.helsinki.fi/collegium/teach-in/erasaari.pdf)
- Eräsaari, Risto (2004) Context-anchorage and handmaidens of meaning. Yearbook of the institute of advanced studies. Graz.
- Eräsaari, Risto (2005) Tapauksen konteksti. Käsikirjoitus.
- Eräsaari, Risto (2006) Yhteisten asioiden virallinen asiantuntija. Janus 14 (2), 182-195.
- Latour, Bruno (2004) Why has Critique run out of Steam? From matters-of-fact to matters-of-concern. Critical Inquiry 30 (2), 245-248.
- Roos, J. P. (2003) The social compositionism of what?

”Tosiasioista...”

Bruno Latour ja uhanalainen konstruktionismi. Teoksessa Antero Puhakka & Minna Suutari & Silva Tedre (toim.) Notkea liike: Pirkkoliisa Ahposen juhlaKirja. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Rotkirch, Anna & Roos, J. P. (2006) Tiedesodan oJasta relativismin allikkoon. Steve Fuller ja Intelligent Design. Tieteessä tapahtuu 2, 31-36.

Satka, Mirja (2006) Vastaus J. P. Roosille. Janus 14 (2), 220.

Society and Contingency -projektin kotisivu: www.valt.helsinki.fi/blogs/yhtiakon